

فصلنامه علمی دانشجویی «عصر»

سال هشتم / شماره ۱۸ / پاییز ۱۴۰۴

آینده شغلی دانش آموختگان هیات

- نگاهی انتقادی به آینده شغلی دانش آموختگان هیات
- الزامات علمی و عملی در کارایی دانش آموختگان هیات
- چالش های شغلی دانش آموختگان هیات و راهکارهای آن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسنامه

صاحب امتیاز: انجمن علمی هیات دانشگاہ شیراز

شماره مجوز: ۶۱۸/ک ن ش

مدیر مسئول: طاہرہ طیبی پور

سر دبیر: فرامرز فخر معانی

اعضای ہیأت تحریریه:

حمید ایماندار

علیرضا شاہسونی

محمد حسین شاہکرمی

زہرا شمشیری

طاہرہ طیبی پور

فرامرز فخر معانی

ام البنین منفردی

طراح و صفحہ آرا: زہرا روستائی

ویراستار: فرامرز فخر معانی

اعضای ہیأت داوران:

دکتر محمد مہدی آجیلیان مافوق

دکتر حمید ایماندار

دکتر مہدی حمیدی

فرامرز فخر معانی

استاد مشاور: دکتر محمد مہدی آجیلیان مافوق

fakhremaani@gmail.com

راہ ارتباط با نشریہ:

در محضر قرآن

«... وَ مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً* وَ يَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ*»
و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه بیرون آمدن (از مشکلات و گرفتاری ها) برای او فراهم می کند و او را از جایی که گمان ندارد، روزی می دهد.

(سوره طلاق: آیات ۲ و ۳)

فهرست مطالب

* صفحه :

* عنوان :

۴	در محضر قرآن
۵	سرمقاله
۶	نور امید
۷	گزارش سلسله نشست‌های «فرصت‌های کارآفرینی و هیات»
۸	الزامات علمی و عملی در کاریابی دانش‌آموختگان هیات
۹	جای خالی یک معاونت
۱۰	چالش‌های شغلی دانش‌آموختگان هیات و راهکارهای آن
۱۴	فرصت‌های شغلی دانش‌آموختگان هیات
۱۷	نگاهی انتقادی به آینده شغلی دانش‌آموختگان هیات
۲۶	مسابقه
۲۷	شعر

حق مسلم دانشجویان

شاید سخن گفتن از اهمیت و ضرورت اشتغال و دیگر مسائل پیرامون آن، سخن گفتن از بدیهیات باشد که از شدت روشنی مطلب، کسی در درستی آن‌ها تردیدی نداشته باشد. در این میان، آینده شغلی دانش‌آموختگان در شمار مسائلی است که تا اندازه‌ای در هاله‌ای از ابهام قرار دارد. استمرار ابهام در اذهان می‌تواند به تدریج آسیب‌های روحی و جسمی را متوجه انسان کند و از این روست که اهمیت و ضرورت ابهام‌زدایی روشن می‌شود. ابهام‌زدایی مصداق جهاد تبیین و در شمار روشنگری است و مهم‌ترین فایده آن ایجاد آرامش و هدفمند شدن دانشجویان برای نیل به اهداف علمی است.

اصل بیست و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، برگزیدن شغل مورد علاقه را به عنوان یک حق برای اشخاص پذیرفته است. در پی پذیرش این مطلب، دانش‌آموختگان هر رشته‌ای نیز چنین حقی را دارند؛ اما، لازمه آن اشراف به افق‌های پیش روی هر رشته است. بهترین زمان برای تحقق این اشراف، سال نخست دانشجویی است؛ به این دلیل که دانشجوی پیش از دانش‌آموختگی خود را به بهترین وجه برای شغل مورد علاقه آماده می‌کند. انجمن‌های علمی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های خود و از جمله نشریات، با راهنمایی اساتید هر رشته می‌توانند نقش چشمگیری را در این راستا ایفا کنند.

نشریه «عصر» با در نظر داشتن این ضرورت و دغدغه جدی دانشجویان و دانش‌آموختگان الهیات، شماره 18 خود را با محوریت موضوع «آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات» اختصاص داده است تا به سهم خود بتواند، رسالت روشنگری را این بار در گستره مشاغل پیش روی آینده دانشجویان به انجام برساند و گامی مفید برایشان بردارد. در پایان، به حکم «من لم یشکر المنعم من المخلوقین، لم یشکر الله عزوجل»، از استاد محترم مشاور، اعضای هیأت تحریریه، داوران و همه کسانی که از آغاز نگارش مطالب، ویراستاری، صفحه‌آرایی، طراحی و ... به نشریه یاری رسانده‌اند، کمال تشکر و قدردانی ابراز می‌شود.

فرامرز فخرمعانی

سردبیر نشریه «عصر»

دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه شیراز

نور امید

در دل هر دانش‌آموخته الهیات، نوری فروزان برخاسته از ایمان و دانش می‌درخشد؛ نوری که نه تنها راه خود را روشن می‌کند، بلکه راه دیگران را نیز روشن می‌سازد و به ایشان نیز امید و معنا می‌بخشد.

مسیر پیش رو شاید گاهی تاریک و پرچالش باشد؛ اما، قلبی که با عشق به حق و حقیقت می‌تپد، هیچ‌گاه تنها نمی‌ماند.

شما که دل به دریا زده‌اید و در جستجوی معنای زندگی هستید، بدانید که مسیرتان هرچند سخت، ارزشمند است.

شما پیام‌آوران آرامش، امید و روشنایی هستید در جهانی که گاهی سرد و بی‌روح می‌شود.

آینده‌تان روشن است؛ نه به واسطه فرصت‌های بیرونی، بلکه به خاطر نوری که از درون شما ساطع می‌شود.

امید داشته باشید، تلاش کنید و باور داشته باشید که هر گامی که در راه شناخت و ترویج معنویت بردارید، پلی خواهد شد به سوی دنیایی بهتر برای خود و دیگران.

شما چراغ هدایتید، به خود ایمان داشته باشید.

علیرضا شاهسوندی
دانش‌آموخته مهندسی کامپیوتر دانشگاه شیراز

برگزاری سلسله نشست‌های «فرصت‌های کارآفرینی و الهیات»

سلسله نشست‌های علمی «فرصت‌های کارآفرینی و الهیات»، با هدف بررسی ظرفیت‌های کاربردی الهیات در پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه معاصر و تبیین امکان پیوند میان مفاهیم دینی و کارآفرینی فرهنگی با حضور دکتر محمدمهدی آجیلیان مافوق و جناب آقای صحرائی برگزار شد. این نشست‌ها با رویکردی مسئله‌محور، زمینه حرکت از الهیات نظری به کنش اجتماعی و تولید ارزش فرهنگی را فراهم کردند. این نشست‌ها، به همت انجمن علمی الهیات دانشگاه شیراز، با هدف تبیین نقش کاربردی الهیات در زندگی معاصر و شناسایی ظرفیت‌های کارآفرینانه این حوزه از ۵ آبان تا ۳ آذر ۱۴۰۱ در چهار جلسه یک ساعت و نیمه به صورت هفتگی در سالن دکتر شهیدی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه شیراز برگزار شد و هم‌زمان بستر بهره‌مندی مجازی از آن نیز فراهم آمد.

نشست دوم به بررسی ظرفیت‌های پیدا و پنهان بازار فرهنگی - مذهبی ایران و ویژگی‌های محصولات موفق در این حوزه اختصاص داشت.

در نشست سوم، مفهوم نوآوری فرهنگی - مذهبی و فرایند تبدیل یک مفهوم دینی به محصول فرهنگی با استفاده از تفکر طراحی تبیین شد.

نشست چهارم نیز به مهارت‌های پایه‌ای کارآفرینی فرهنگی - مذهبی و مسیر حرکت از ایده تا عمل پرداخت.

این سلسله نشست‌ها با مشارکت فعال دانشجویان برگزار شد و زمینه‌ای برای پیوند مؤثر میان الهیات، نیازهای اجتماعی و تولید ارزش فرهنگی فراهم آورد.

تهیه خبر: طاهره طیبی پور

دانشجوی دکتری

علوم قرآن و حدیث دانشگاه شیراز

در نشست نخست، الهیات به‌عنوان دانشی برای زیستن، کنش اجتماعی و خلق ارزش معرفی شد و بر تغییر نگرش از نگاه صرفاً نظری تأکید گردید.

الزامات علمی و عملی در کاریابی دانش‌آموختگان الهیات

دست دادن فرصت‌های شغلی موجود، موجود. برای رسیدن به فرصت‌های شغلی درجه یک بدون لحاظ توانمندی‌های شخصی و واقعیات استخدامی جامعه نیز موجبات سرخوردگی برخی دانش‌آموختگان می‌شود. الإمام الصادق علیه السلام: «مَنْ انتَظَرَ بِمُعَاجَلَةِ الْفُرْصَةِ مُوَاجَلَةَ الْإِسْتِقْصَاءِ سَلَبَتْهُ الْإِيَّامُ فُرْصَتَهُ؛ لَأَنَّ مِنْ شَأْنِ الْإِيَّامِ السَّلْبِ وَ سَبِيلُ الزَّمَنِ الْقَوْتُ»؛ «به هر کس فرصتی دست دهد و او به انتظار دست دادن فرصت کامل آن را تأخیر اندازد، روزگار همان فرصت را نیز از او برباید؛ زیرا، کار ایام ربودن است و شیوه زمان، از دست رفتن.

همچنین، صبوری در عین مترصد بودن جهت فرصت‌های شغلی روشی خردمندانه است؛ چنان که فرمود: «فَإِنَّ اللَّيْبَ الْعَاقِلَ مَنْ (تَجَرَّعَ عَلَى) الْغُصَّةِ حَتَّى يَبَالَ الْفُرْصَةَ»؛ «خردمند تا رسیدن فرصت، مشکلات را پذیرا بوده و تحمل می‌کند.

نکته دیگر این که طبق آمار موجود، ضریب استخدام دانش‌آموختگان الهیات، از متوسط عموم رشته‌های دانشگاهی بالاتر است و در این خصوص مراجعه به آمار رسمی و مصاحبه با دانش‌آموختگان موفق به صورت فردی یا از طریق جلسات عمومی می‌تواند در افزایش مهارت‌ها و انگیزه‌های کاریابی هم رشته‌ای‌ها موثر باشد.

نتیجه این که استخدام یا عدم استخدام دولتی آخر دنیا نیست و چه بسا افراد زیادی که در رشته‌های غیر مرتبط با تحصیلات خود، در شمار افراد کار آفرین موفق و ثروت آفرین قرار گرفته‌اند. مطابق با آموزه‌های الهیاتی، مهم تلاش همه جانبه و هوشمندانه و سپردن نهایت امور به مشیت الهی است. چنان که معصوم علیه السلام فرمود: «إِذَا لَمْ يَكُنْ مَا تُرِيدُ فَلَا تُبَلِّ مَا كُنْتَ»؛ هنگامی که آنچه می‌خواهی نمی‌شود، از آنچه هستی، نومید نباش.

حمید ایماندار

استادیار بخش علوم قرآن و حدیث دانشگاه شیراز

یکی از دغدغه‌های همیشگی بیشتر دانشجویان و خانواده‌های آنها به صورت عام و دانشجویان الهیات به صورت خاص مسأله آینده شغلی ایشان است؛ اما، انتظارات دانشجویان باید با پذیرش دو واقعیت تعدیل گردد: نخست میزان برجستگی آنها در تحصیل و دوم ظرفیت‌های موجود استخدام در کشور؛ لذا، پیشنهاد می‌شود دانش‌پژوهان ضمن تمرکز کامل بر احراز مؤلفه‌های نخبگی علمی در طول تحصیل، نیم‌نگاهی به ظرفیت‌های استخدامی گوناگون داشته باشند و اطلاعات خود را در این حوزه نیز افزایش بدهند؛ زیرا، گاه دانشجویی نخبه از فرصت‌های شغلی بی‌اطلاع بوده و به عکس دانشجویی کم‌کار انتظارات ناموجهی در باره استخدام دارد؛ بی آن که به کم‌کاری‌های آموزشی و پژوهشی خود، نسبت به دانش‌آموختگان برجسته هم‌رشته خود توجهی کند.

همچنین، پذیرش واقعیت‌ها و ظرفیت‌های فضای علمی باید مد نظر قرار گیرد. گاه چندین سال ظرفیت‌های استخدام در بخش‌های دولتی فزونی پیدا می‌کند، گاه این روند بسامد و دامنه کمتری دارد؛ لذا، باید دانشجو و دانش‌آموخته با در نظر داشتن جمیع جهات و موانع خواسته و ناخواسته از تحمیل انتظارات غیرواقعی و کمال‌گرایانه بر خود، اجتناب نموده و بدون فشار و اصرار، از فرصت‌های خود در راستای بهبود رزومه علمی، فرصت‌های شغلی پاره وقت مرتبط یا غیرمرتبط با رشته، آزمودن استعدادهای مهارتی و فنی مرتبط یا غیرمرتبط با رشته، بهره‌جوید و صرفاً به گذراندن یک مسیر مشخص اصرار نرزد. «لا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَ ادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ»؛ «از یک در وارد نشوید؛ بلکه از درهای متفرق وارد گردید.»

دانشجو و دانش‌آموخته باید از کم‌صبوری و در نقطه مقابل تعلل و فرصت‌سوزی در کاریابی اجتناب کند؛ زیرا، آنچه شایسته تلاش و مقدر ماست، در جای خود و زمان‌بندی الهی اتفاق می‌افتد. وَ قَالَ (عليه السلام): «مِنْ الْخُرْقِ الْمُعَاجَلَةُ قَبْلَ الْإِمْكَانِ وَالْأَتَاءُ بَعْدَ الْفُرْصَةِ»؛ «از حماقت است شتاب نمودن در کاری پیش از پدید آمدن امکان آن و درنگ کردن، پس از فرا رسیدن فرصت کمال‌گرایی با از

جای خالی یک معاونت

از همان آغاز مقطع کارشناسی به نظر حقیر می‌رسید که

جای یک معاونت در میان معاونت‌های دانشگاه خالی

است. حال این معاونت چه معاونتی است و باید چه

گرهی را از میان گره‌های بی‌شمار آموزش عالی باز کند؟

۱. رابط میان دانشگاه و سازمان اداری استخدای، سازمان برنامه و بودجه و هر سازمان دیگری باشد که مستقیم یا غیرمستقیم با به کارگیری دانش‌آموختگان دانشگاهی سر و کار دارد.

۲. نیازسنجی و پیگیری کند تا نسبت معقولی میان ظرفیت دانشگاه و ظرفیت استخدای برقرار شود و پس از دانش‌آموختگی، این همه ناترازی میان شمار دانش‌آموختگان و ظرفیت‌های استخدای سازمان‌ها پدید نیاید و صف استخدام‌ها تا این اندازه شلوغ نشود.

۳. «آشنایی با آینده شغلی رشته ...» را در قالب یک درس الزامی تخصصی در نیمسال نخست برای تمامی رشته‌ها قرار دهد تا تمامی دانشجویان نوورود هر رشته از همان آغازین روزهای تحصیل، چشم‌انداز رشته خود را ببینند و برای رسیدن به آن تلاش کنند.

فرامرز فخرمعانی

دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه شیراز

معاونت کاریابی و گره اشتغال. شاید مهم‌ترین دغدغه بسیاری از دانشجویان و دانش‌آموختگان - به ویژه آقایان - آینده شغلی آنان است؛ اما، العجب کل العجب که هیچ معاونتی به گونه ویژه عهده‌دار پیگیری این مهم نیست!

ثمره وجودی این معاونت آن جا روشن می‌شود که یک شخص حقوقی، پاسخگوی استخدام دانش‌آموختگان است.

چالش‌های شغلی دانش‌آموختگان هیات و راهکارهای آن

چکیده

رشته هیات با هدف تربیت متخصصان حوزه دین، اخلاق، آموزش و پژوهش‌های اسلامی شکل گرفته است؛ با این حال، آینده شغلی دانش‌آموختگان آن همچنان با چالش‌هایی جدی مواجه است. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی مهم‌ترین موانع اشتغال دانش‌آموختگان هیات و ارائه راهکارهای عملی می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که عدم مهارت محوری، ظرفیت محدود استخدام دولتی، ضعف ارتباط دانشگاه با نهادهای فرهنگی و کمبود آموزش‌های میان رشته‌ای از اصلی‌ترین چالش‌هاست. در پایان، راهکارهایی همچون بازنگری برنامه درسی، توسعه کارورزی، تقویت کارآفرینی فرهنگی و گسترش خدمات مشاوره معنوی پیشنهاد می‌شود.

کلیدواژگان: هیات، چالش، راهکار، شغل، کار

مقدمه

رشته هیات یکی از قدیمی‌ترین و زیربنایی‌ترین بخش‌های علوم انسانی در ایران است و پیوندی عمیق با نظام فرهنگی، آموزشی، اخلاقی و اجتماعی کشور دارد. این رشته در گرایش‌هایی مانند علوم قرآن و حدیث، فلسفه و کلام، فقه و مبانی حقوق اسلامی و ادیان و عرفان ارائه می‌شود و در اسناد رسمی آموزش عالی، به‌عنوان یکی از رشته‌های هویت‌ساز و انسان‌ساز معرفی شده است.

(وزارت علوم، ۱۴۰۰، ص ۲۱)

با وجود این جایگاه مهم، در سال‌های اخیر دغدغه اشتغال دانش‌آموختگان هیات به یکی از اصلی‌ترین نگرانی‌های دانشجویان و حتی سیاست‌گذاران حوزه آموزش تبدیل شده است. پژوهش‌های ملی نشان می‌دهد که دانش‌آموختگان علوم انسانی، از جمله هیات، با نرخ بیکاری بالاتری نسبت به سایر رشته‌ها مواجه اند. (حسینی، ۱۳۹۸، صص ۸۹-۹۲)

به‌رغم وجود فرصت‌های شغلی در حوزه آموزش، پژوهش، تبلیغ و مشاوره، چالش‌هایی چون نبود مهارت‌های کاربردی، محدودیت استخدامی، ضعف در ارتباطات بین نهادی و نگرش اجتماعی منفی نسبت به علوم انسانی مانع تحقق ظرفیت‌های اشتغالی این رشته شده است. (رستمی، ۱۴۰۲، ص ۴۷)

این مقاله با هدف بررسی چالش‌های شغلی دانش‌آموختگان هیات و ارائه راهکارهای کاربردی تدوین شده است. پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی انجام شد. داده‌ها از طریق مطالعه منابع علمی معتبر گردآوری و سپس مورد تحلیل قرار گرفت.

۱. جایگاه علمی، فرهنگی، اجتماعی و معرفتی رشته هیات

هیات در سنت اسلامی از جایگاه رفیعی برخوردار است. این رشته نه تنها به آموزش معارف دینی می‌پردازد، بلکه به شکل دهی اندیشه فلسفی و اخلاقی جامعه نیز کمک می‌کند. به گفته‌ی مصباح یزدی (۱۳۹۲)، هدف نهایی آموزش هیات، تربیت انسان مؤمن، اندیشمند و مسئول رشته هیات در ایران نه تنها یک رشته‌ی دانشگاهی، بلکه بخشی از هویت فرهنگی - تمدنی کشور به شمار می‌آید. این رشته از سویی ریشه در سنت طولانی آموزش دینی در فرهنگ ایرانی - اسلامی دارد و از سوی دیگر، در جهان معاصر نقش مهمی در تحلیل مسائل اخلاقی تربیتی، فرهنگی و اجتماعی ایفا می‌کند.

۱-۱. جایگاه هیات در نظام آموزشی ایران

از ابتدای تأسیس دانشگاه تهران، هیات یکی از نخستین دانشکده‌هایی بود که به صورت رسمی آموزش‌های اسلامی را در چارچوب روش‌های دانشگاهی ارائه کرد. بر اساس سند جامع آموزش عالی، (وزارت علوم، ۱۴۰۰، ص ۲۲) این رشته یکی از «رشته‌های پایه و مأموریت‌گرا» در نظام آموزش عالی به شمار می‌رود.

اهمیت این رشته در موارد زیر دیده می‌شود:

تربیت دبیران معارف اسلامی، قرآن، اخلاق و تاریخ اسلام، تأمین استادان حوزه علوم انسانی اسلامی، مشارکت در تدوین کتب آموزشی مدارس، تولید محتواهای آموزشی - فرهنگی برای دانشگاه‌ها و نهادهای تربیتی. به گفته جعفری (۱۳۸۸، ص ۳۰۲)، الهیات «قلب علوم انسانی اسلامی» است؛ زیرا، بسیاری از رشته‌های دیگر مانند اخلاق، فلسفه اسلامی، فقه، روان‌شناسی دین و جامعه‌شناسی دین از مبانی الهیاتی تغذیه می‌شوند.

۱-۲. جایگاه الهیات در نظام فرهنگی ایران

الهیات بخشی مهم از ساختار فرهنگی کشور است. بسیاری از نهادهای فرهنگی، تبلیغی و اجتماعی برای تحقق مأموریت‌های خود به نیروهای متخصص الهیات نیاز دارند. بر اساس گزارش پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، (کاظمی، ۱۴۰۰، ص ۷۴) الهیات نقش‌های فرهنگی زیر را ایفا می‌کند.

تبیین هویت دینی و اخلاقی جامعه، هدایت فرهنگی نسل جوان در مدارس و دانشگاه‌ها، تولید دانش در حوزه‌های ایمان، اخلاق، معنویت و سبک زندگی، تربیت مدیران فرهنگی و محققان حوزه دین و پاسخ‌گویی علمی به شبهات اعتقادی و اخلاقی. مصباح یزدی (۱۳۹۲، ج ۱، ص ۳۰) تأکید می‌کند که الهیات باید «جهت‌دهنده حرکت فرهنگی جامعه» باشد، نه صرفاً انتقال‌دهنده دانش نظری.

۱-۳. جایگاه الهیات در نظام اجتماعی

الهیات علاوه بر نقش آموزشی و فرهنگی، در حوزه اجتماعی نیز جایگاه مهمی دارد. مطالعات حسینی (۱۳۹۸، ص ۹۰) نشان می‌دهد که جوامع در مواجهه با مسائل معنوی، اخلاقی و هویتی، نیازمند متخصصانی هستند که توان تحلیل دینی و تربیتی داشته باشند. در جامعه معاصر، نیازهای جدیدی شکل گرفته است: بحران‌های اخلاقی

معنوی، نیاز به تحلیل و مدیریت فرهنگی، رشد شبهات دینی در فضای مجازی و اهمیت یافتن گفت و گوی ادیان و الهیات تطبیقی. این مسائل موجب شده است که نقش اجتماعی دانش‌آموختگان الهیات گسترده‌تر از گذشته شود.

۱-۴. جایگاه علمی الهیات در تولید معرفت

الهیات از منظر علمی، نقشی اساسی در تولید معرفت دینی و تحلیل‌های فلسفی و کلامی دارد. این رشته از طریق پژوهش‌های دانشگاهی به بازخوانی میراث اسلامی، اصلاح و روزآمدسازی روش‌های اندیشه دینی، توسعه مباحث اخلاق کاربردی، گفت‌وگوی میان‌رشته‌ای میان دین و علوم انسانی و پاسخ‌گویی به پرسش‌های نوپدید کمک می‌کند.

رستمی (۱۴۰۲، ص ۵۸) اشاره می‌کند که ۳۵٪ از تولیدات پژوهشی علوم انسانی در حوزه‌های مرتبط با الهیات صورت می‌گیرد. در عصر حاضر، دانش‌آموختگان الهیات با چالش تطبیق آموزه‌های سنتی با نیازهای روز جامعه روبه‌رو هستند. این امر ضرورت بازنگری در محتوای آموزشی دانشگاه‌ها و مهارت‌های لازم برای حضور مؤثر در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی را آشکار می‌سازد. (کاظمی، ۱۴۰۰)

۲. فرصت‌های شغلی دانش‌آموختگان الهیات

الف) فعالیت‌های فرهنگی و دینی: نهادهایی مانند سازمان تبلیغات اسلامی، اوقاف، حوزه‌های علمیه، مراکز فرهنگی مساجد و کانون‌های فرهنگی - هنری فرصت‌های گسترده‌ای برای پژوهش، سخنرانی، مربی‌گری فرهنگی و مدیریت برنامه‌های دینی فراهم می‌کنند. (جعفری، ۱۳۸۸، ص ۳۰۴)

ب) پژوهش و نویسندگی: مراکز پژوهشی علوم انسانی، مؤسسات قرآنی، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و انتشارات تخصصی حوزه علوم اسلامی؛ از جمله عرصه‌های فعال در جذب پژوهشگران الهیات هستند. (رستمی، ۱۴۰۲، ص ۵۵)

۴. راهکارهای ارتقای آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات

پیش از ارائه راهکارها، لازم است اشاره شود که رشته‌ی الهیات به رغم گستردگی حوزه‌های دانشی - از قرآن و حدیث تا تعلیم و تربیت و فلسفه - در عرصه بازار کار با چالش‌هایی مانند محدود بودن فرصت‌های رسمی استخدامی، فاصله میان آموزش‌های دانشگاهی و مهارت‌های مورد نیاز و ضعف مهارت‌های تکمیلی مواجه است؛ بنابراین، ارائه راهکارهای اجرایی و قابل دفاع برای ارتقای آینده شغلی دانش‌آموختگان این رشته، ضرورتی مهم برای برنامه‌ریزی فردی و نهادی است.

الف) تقویت مهارت‌های آموزشی و تربیتی: بسیاری از دانش‌آموختگان الهیات به عنوان معلم دینی وارد مدارس می‌شوند؛ مهارت‌های آموزشی حرفه‌ای مانند طراحی درس، ارزشیابی و مدیریت کلاس، احتمال موفقیت در استخدام و پیشرفت شغلی را افزایش می‌دهد.

ب) یادگیری مهارت‌های ارتباطی و سخنوری: حوزه‌های تبلیغ، مشاوره مذهبی، خطابه و فعالیت فرهنگی نیازمند توانایی بیان مؤثر است. فردی که قدرت ارتباط‌گیری بالاتری دارد، شانس بیشتری برای ورود به عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی دارد.

پ) آشنایی با مهارت‌های فناوری و رسانه‌ای: تولید محتوا در شبکه‌های اجتماعی، ساخت پادکست یا ویدئوهای آموزشی و استفاده از ابزارهای دیجیتال، فرصت‌های شغلی جدید ایجاد می‌کند و دامنه اثرگذاری علمی و آموزشی را افزایش می‌دهد.

ت) کسب مهارت‌های پژوهشی: تسلط بر روش تحقیق، مقاله‌نویسی علمی و تحلیل متون دینی امکان اشتغال در مراکز پژوهشی، نهادهای فرهنگی و همچنین، ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر را تقویت می‌کند.

ث) شرکت در کارگاه‌ها و دوره‌های تکمیلی تخصصی: دوره‌هایی مانند تربیت مربی اخلاق، آشنایی با مشاوره دینی، مهارت‌های پاسخ‌گویی به شبهات و تحلیل مسائل نوپدید

پ) مشاوره معنوی و اخلاقی: یکی از ظرفیت‌های نوظهور، اشتغال در حوزه مشاوره معنوی در مراکز درمانی، زندان‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز مشاوره است. صالحی (۱۳۹۹)، صص ۴۱-۴۳) تأکید می‌کند که مشاوره معنوی نیازمند ترکیب دانش دینی و مهارت‌های روان‌شناختی است و می‌تواند شغلی پایدار ایجاد کند.

ت) حوزه آموزش و تدریس: مهم‌ترین و سنتی‌ترین مسیر اشتغال دانش‌آموختگان الهیات، تدریس دروس دینی، قرآن، اخلاق و معارف در آموزش و پرورش است. بر اساس گزارش رسمی وزارت آموزش و پرورش (سازمان پژوهش، ۱۴۰۱، صص ۱۲)، بیش از ۵۲٪ دبیران معارف اسلامی، دانش‌آموختگان الهیات‌اند.

۳. چالش‌های اشتغال در رشته الهیات

الف) فقدان مهارت‌های کاربردی: یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، غلبه محتوای نظری در برنامه درسی است. رستمی (۱۴۰۲، صص ۶۲) نشان می‌دهد که ۷۲٪ دانشجویان الهیات احساس می‌کنند برای ورود به بازار کار مهارت کافی ندارند.

ب) ظرفیت محدود استخدام دولتی: اشتغال در آموزش و پرورش و سازمان‌های فرهنگی عمدتاً به آزمون‌های استخدامی محدود است و با تعداد دانش‌آموختگان تناسب ندارد. (حسینی، ۱۳۹۸، صص ۹۵)

پ) ضعف ارتباط دانشگاه با بازار کار: دانشگاه‌ها کمتر دوره‌های کارورزی، مهارت‌محوری یا همکاری با نهادهای دینی و فرهنگی ارائه می‌دهند. (کاظمی، ۱۴۰۰، صص ۸۲)

ت) نگرش اجتماعی نسبت به علوم انسانی: حسینی (۱۳۹۸، صص ۱۰۲ - ۱۰۸) بیان می‌کند که بسیاری از خانواده‌ها رشته الهیات را کم‌درآمد می‌دانند و همین نگاه، سرمایه‌گذاری روی مهارت‌آموزی را کاهش می‌دهد.

ث) کمبود آموزش‌های میان‌رشته‌ای: بازار کار امروز، نیازمند توانمندی‌های ترکیبی مانند رسانه، سواد دیجیتال، روان‌شناسی و مدیریت فرهنگی است؛ اما، برنامه‌های درسی الهیات کمتر به این جنبه‌ها پرداخته‌اند. (وزارت علوم، ۱۴۰۰، صص ۳۴)

۴. تقویت مهارت‌های ارتباطی، پژوهشی، فناوری و مدیریت فرهنگی می‌تواند مسیر اشتغال دانش‌آموختگان الهیات را به طور قابل ملاحظه‌ای گسترش دهد. توانایی تولید محتوا، سخنرانی جذاب، کار با رسانه و توان مدیریت برنامه‌های فرهنگی از جمله مهارت‌های ضروری است.

۵. نتایج حاکی از آن است که همکاری نظام‌مند میان دانشگاه‌ها، نهادهای فرهنگی و مدارس می‌تواند به ایجاد فرصت‌های کارآموزی و استخدام کمک کند. ارتباط ضعیف نهادها یکی از علل اصلی نرسیدن دانشجو به تجربه واقعی شغلی است.

۶. یافته‌های پژوهش تأکید می‌کند که آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات وابسته به توسعه مهارت‌های مکمل و نگاه میان رشته‌ای است. ترکیب الهیات با آموزش، رسانه، روانشناسی، فرهنگ یا مدیریت می‌تواند مسیرهای تازه‌ای برای اشتغال ایجاد کند.

منابع

- جعفری، م. (۸۸۳۱ش). تفسیر و انسان معاصر، تهران: مؤسسه تدوین آثار علامه جعفری.
- حسینی، ع. (۸۹۳۱ش). وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان علوم انسانی در ایران، تهران: پژوهشگاه علوم انسان.
- رستمی، س. (۲۰۴۱ش). «آسیب‌شناسی مهارت‌آموزی در آموزش الهیات». فصلنامه آموزش عالی اسلامی، ۲۱(۳)، ۵۴-۸۶.
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۰۴۱ش). گزارش وضعیت جذب دبیران معارف اسلامی، (صص ۵۱-۰۱). تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- صالحی، م. (۹۹۳۱س). مشاوره معنوی در نظام اسلامی، (صص ۹۳-۵۵). قم: بوستان کتاب.
- کاظمی، ر. (۲۰۰۴س). تحول در علوم انسانی و نیازهای جامعه ایرانی، (صص ۰۹-۰۷). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- مصباح یزدی، م. ت. (۲۹۳۱ش). معرفت دینی و علوم انسانی، (ج ۱)، صص ۵۲-۵۴). قم: مؤسسه آموزشی امام خمینی
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. (۲۰۰۴ش). سند جامع آموزش عالی کشور، (صص ۰۲-۰۴). تهران: معاونت آموزشی وزارت علوم.

ام‌البنین منفرد
دانشجوی کارشناسی آموزش الهیات دانشگاه فرهنگیان
شهید باهنر شیراز - واحد سلمان فارسی

دانش‌آموخته را برای نیازهای واقعی جامعه آماده می‌کند و قابلیت رقابت او را بالا می‌برد.

ج) ایجاد شبکه ارتباطی حرفه‌ای: ارتباط با اساتید، روحانیون، فعالان فرهنگی و مؤسسات دینی موجب دسترسی بیشتر به فرصت‌های شغلی و شناخت مسیرهای پیشرفت می‌شود.

چ) فعالیت داوطلبانه در مراکز فرهنگی و آموزشی: تجربه عملی، رزومه فرد را تقویت می‌کند و مهارت‌های واقعی او را نشان می‌دهد؛ بسیاری از استخدام‌ها از دل فعالیت‌های داوطلبانه شکل می‌گیرند.

ح) آشنایی با حوزه‌های میان رشته‌ای: ترکیب الهیات با روان‌شناسی، تعلیم و تربیت، حقوق یا رسانه، زمینه‌های شغلی متنوع تری ایجاد می‌کند و زمینه ورود به حوزه‌هایی مانند مشاوره، آموزش و تولید محتوا را فراهم می‌سازد.

نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش و تحلیل چالش‌ها و ظرفیت‌های موجود، نتایج زیر قابل جمع بندی است.

۱. ضعف پیوند میان آموزش دانشگاهی و نیازهای واقعی بازار کار، مهم‌ترین مانع در مسیر اشتغال دانش‌آموختگان الهیات است. دانشجویان الهیات معمولاً با محتوای نظری گسترده آشنا می‌شوند؛ اما، مهارت‌های لازم برای فعالیت‌های رسانه‌ای، فرهنگی، پژوهشی و آموزشی را به صورت کاربردی کسب نمی‌کنند.

۲. محدود بودن فرصت‌های شغلی رسمی در حوزه‌های آموزش و تبلیغ، زمینه‌ساز رقابت بالا و احساس بی‌ثباتی شغلی در میان دانش‌آموختگان است.

وابستگی شدید بازار کار به مدارس، نهادهای فرهنگی و مراکز دینی باعث شده است که بخش زیادی از دانش‌آموختگان با کمبود فرصت روبه‌رو شوند.

۳. یافته‌ها نشان می‌دهد که حوزه‌های نوپدید مانند رسانه‌های دیجیتال، تولید محتوای معارفی، مشاوره مذهبی، پاسخ‌گویی به نیازهای دینی نسل نوجوان و فعالیت‌های میان‌رشته‌ای ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای ایجاد اشتغال پایدار دارند.

فرصت‌های شغلی دانش‌آموختگان الهیات؛ از منظر مدیران بخش‌های علوم قرآن و حدیث، فقه و مبانی حقوق اسلامی و فلسفه و کلام اسلامی^۱

گفتگو با دکتر مهدی احمدی؛ مدیر بخش علوم قرآن و حدیث دانشگاه شیراز^۲

سپاس از شما، بابت زمانی که برای نشریه «عصر» می‌گذارید. خواهشمند است پیرامون پرسش‌های زیر راهنمایی بفرمایید.

- چه مشاغلی پیش روی دانش‌آموختگان رشته علوم قرآن و حدیث است؟

- از دو منظر می‌توان به این سؤال پاسخ داد؛ یکی از منظر معنای شغل متناسب با رشته علوم قرآن و حدیث؛ این که برای این رشته چه مشاغل رسمی تعریف شده است. فرضاً برای رشته حقوق، شغل‌هایی تعریف شده است، از جمله قضاوت، وکالت، مشاوره و ... که برای رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی چنین است؛ اما، برای رشته علوم قرآن و حدیث شاید شغل تعریف‌شده‌ای خاصی نباشد؛ بنابراین، باید نگاه عام کرد. یک سری از شغل‌هاست که برای همه گرایش‌های الهیات است؛ مانند معلمی و خدمت در آموزش و پرورش؛ اما، از این منظر که دانش‌آموخته این رشته می‌تواند یک توانایی و قابلیت‌هایی به دانش‌آموخته بدهد که او از این رشته به عنوان یک شغل استفاده کند.

فرضاً به عنوان نویسنده، گوینده، مشاور در سازمان‌های گوناگون برای مشاوره فرهنگی، مدیریت امور فرهنگی نهادهای مختلف، حتی غیردولتی و غیرعمومی. مشاغل غیررسمی به این معنی که بتواند منبع درآمدی برای یک فرد باشد که زمینه‌ای برای بروز توانایی فرد باشد و خودش را در آن عرصه نشان دهد، از این منظر به نظر می‌رسد که این رشته قابل توجه است.

- آیا امکان دارد این مشاغل در آینده دستخوش تغییر شوند؟ چگونه؟

- بله. همه چیز امکان دارد. امکان دارد شغل رسمی به تبع تغییر شرایط سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ... تغییر پیدا کند؛ اما، به اعتبار معنای موسع شغل که اعم از رسمی و غیررسمی است، فرد با قلمرو موسعی از مشاغل که پیش روی اوست، به نظر می‌رسد که چندان دستخوش تغییر نمی‌شود.

- کدام یک از این مشاغل بیشتر می‌تواند به جامعه خدمت برساند؟

- همه مشاغل از این حیث که در خدمت جامعه قرار می‌گیرند، ارزشمند هستند. اگر منظور شغل رسمی باشد، شاید معلم یا مربی بتواند بیشترین خدمت را به جامعه برساند؛ زیرا، با نسلی سروکار دارد که آماده هستند تا فرهنگ در آن‌ها نهادینه شود و تکامل پیدا کنند.

- پیشنهاد شما برای دانشجویان، رعایت چه مواردی از همان آغاز تحصیل است؟

- تقویت توانایی علمی لازمه کار همه دانشجویان است. توجه به جنبه آموزشی و پژوهشی، متناسب با آینده‌ای که این رشته می‌تواند برای ایشان رقم بزند. باید حداقل‌های لازم را تحصیل کنند و خودشان را برای آنچه که در آینده می‌تواند نصیبشان شود، تقویت کنند.

۱. تصمیم گرفته شد تا با مدیران هر سه بخش علوم قرآن و حدیث، فقه و مبانی حقوق اسلامی و فلسفه و کلام اسلامی در این باره مصاحبه گرفته شود؛ اما، به دلیل مشغله‌های آموزشی و پژوهشی مدیر محترم بخش فلسفه و کلام اسلامی، مصاحبه با ایشان به شماره‌های بعدی موکول شد. (سردبیر)

۲. پاسخ‌های داده‌شده استاد، در قالب فایل صوتی بوده و سپس به قالب نوشتار درآمده است. (مصاحبه‌گیرنده)

گفتگو با دکتر مصطفی دهقان؛ مدیر بخش فقه و حقوق اسلامی دانشگاه شیراز^۱

سپاس از شما، بابت زمانی که برای نشریه «عصر» می‌گذارید. خواهشمند است پیرامون پرسش‌های زیر راهنمایی بفرمایید.

- چه مشاغلی پیش روی دانش‌آموختگان رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی است؟

- خوشبختانه رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی نسبت به دیگر رشته‌های زیرمجموعه الهیات و حتی در مقایسه با بسیاری از رشته‌های زیرمجموعه علوم انسانی، ظرفیت اشتغال بهتری دارد و می‌تواند زمینه‌های گوناگونی از اشتغال را برای دانش‌آموختگان فراهم آورد. مشاغلی که دانش‌آموختگان کارشناسی می‌توانند به سوی آن بروند، عبارت است از وکالت، سردفتری دفاتر اسناد رسمی، سردفتری دفاتر رسمی ازدواج و طلاق، دفاتر خدمات الکترونیک قضایی و مشاغلی از این دست که مربوط به قوه قضائیه و سازمان ثبت اسناد و املاک هستند که هر ساله فراخوان‌ها، آزمون‌ها و جذب آن برگزار می‌شود. همچنین، آموزش و پرورش که از تمامی دانش‌آموختگان الهیات پذیرش دارد.

فقه و مبانی حقوق اسلامی می‌تواند پلی به شغل قضاوت باشد. امکان ورود به دانشگاه علوم قضایی نیز در مقطع کارشناسی ارشد برای دانش‌آموختگان کارشناسی وجود دارد. افزون بر این، شرکت و رقابت در آزمون‌های گوناگون جذب قضات پیش روی آنان است. شاید مشاغل مهم دیگری که شاید چندان زودبازده نباشند، همانند همکاری پژوهشی با نهادهای پژوهشی فراهم است؛

- مهم‌ترین توصیه اخلاقی که باید در شغل‌گزینی مراعات شود، چیست؟

- تناسب شغل با انگیزه و توانایی فرد است. تناسب رشته و شغل شاید مهم‌ترین توصیه باشد. وقتی که این شرط لازم وجود داشته باشد، شاید بقیه شرط‌ها بهتر قابل تحقق باشد.

- کلام پایانی شما با دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته علوم قرآن و حدیث چیست؟

- این رشته مانند دیگر رشته‌های علوم انسانی اسلامی است و تفاوت چندانی با آن‌ها ندارد و هر چه فرد از نظر علمی خودش را بیشتر تقویت کند، بهتر می‌تواند از این دانش بهتر استفاده کند. بهره‌وی تابع میزان توانایی اوست. لذا، سخن پایانی من به دانشجویان این است که خوب، درست، دقیق و هدفدار درس بخوانند. هدفی را برای خودشان تعریف کنند و مقدمات لازم برای نیل به آن هدف را کسب کنند که همان توانایی علمی است. امروزه بسندگی به متون و اقوال سنتی خوب است؛ اما، کافی نیست و باید به آرا و اندیشه‌های دیگر آشنا شوند، از فکر کردن ترسند و به تعبیری نسبت به دیدگاه‌های دیگر و مخالف سعه صدر داشته باشند، دریادل باشند و با استدلال با آنان مواجه شوند و آنچه را که مبتنی بر استدلال حق تشخیص می‌دهند، بپذیرند.

فرامرز فخرمعانی

دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه شیراز

۱. پاسخ‌های داده‌شده استاد، در قالب فایل صوتی بوده و سپس به قالب نوشتار در آمده است. (مصاحبه‌گیرنده)

- کدام یک از این مشاغل بیشتر می‌تواند به جامعه خدمت برساند؟

- همه مشاغلی که بیان شد، مورد نیاز واقعی جامعه، حیاتی و اساسی هستند؛ خواه از مشاغل عمومی باشند، همانند آموزگاری و دبیری و خواه از مشاغل اختصاصی رشته باشند، مانند وکالت و قضاوت که مرتبط با حقوق و آزادی‌های انسان، حل اختلافات و تعارضات و نیز تأمین‌کننده امنیت آن در جامعه است. البته توانمندی هر فرد با دیگری متفاوت است و بستگی دارد که فرد می‌خواهد در چه زمینه‌ای نقش آفرینی بکند.

- پیشنهاد شما برای دانش‌آموختگان، گزینش کدام شغل است؟

- نسبت به شغل خاصی، پیشنهادی ندارم. همه مشاغل برای جامعه حیاتی و مورد نیاز است.

- پیشنهاد شما برای دانشجویان، رعایت چه مواردی از همان آغاز تحصیل است؟

- تنها توصیه برای کسانی که این رشته را انتخاب می‌کنند، این است که با علاقه و جدیت کار را پیش ببرند و دانش خودشان را در این رشته به حداکثری که برایشان ممکن است، افزایش دهند و به صرف قبولی حداقلی قناعت نکنند. از طرفی مهارت‌هایی که به طور طبیعی در مشاغل آینده به آن‌ها نیاز دارند، یادگیرند؛ مثل قدرت علمی، مهارت‌های اجتماعی، فن بیان و ... واحدهای ارائه‌شده را خوب و کامل بخوانند. مسائلی که در واحدها گنجانده نشده است، این مهارت‌ها را خودشان یاد بگیرند. در قدم بعدی تحصیل، خودشان هدف‌گذاری داشته باشند که در چه عرصه‌ای می‌خواهند به طور خاص فعالیت کنند و برای آن هدف برنامه بریزند تا اگر به شرایطی نیاز است، آن شرایط را در خود ایجاد کنند.

از آن جایی که مستند به قانون اساسی، همه مقررات باید منطبق بر شریعت اسلامی باشد و مصوباتی که خلاف شریعت باشد، مورد تأیید شورای نگهبان قرار نمی‌گیرد و اجرایی نمی‌شود. برای کسانی که علاقه‌مند هستند و توانمندی علمی بالاتری نسبت به دیگران دارند، ظرفیت‌های بالایی در عرصه های نقادی مرتبط فقه و قانون وجود دارد که به حل چالش های فقهی و قانونی یاری می‌رساند؛ همانند پژوهشگاه قوه قضائیه، پژوهشکده شورای نگهبان، مرکز پژوهش‌های مجلس و دیگر پژوهشگاه‌هایی که ذیل دانشگاه‌ها یا مستقل از آن‌ها در این عرصه‌ها فعالیت می‌کنند، بار مهمی را دانش فقه در این عرصه به دوش می‌کشد و به پژوهشگران و دانش‌آموختگان این رشته نیاز است.

همه‌ی این موارد، فارغ از مشاغلی است که برای تمامی دانش‌آموختگان علوم انسانی وجود دارد؛ یعنی، موارد یادشده تنها برای رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی فراهم شده است و این موارد برای بسیاری از دیگر رشته‌ها فراهم نیست. اگر کسی تلاش کند، فارغ از جنبه‌های شغلی در زندگی شخصی وی نیز تغییرات مثبتی در عرصه دینی فراهم خواهد شد.

- آیا امکان دارد این مشاغل در آینده دستخوش تغییر شوند؟ چگونه؟

- حتماً امکان این تغییرات، چه از منظر توسعه یافتن و چه از حیث محدود شدن وجود دارد. به ویژه، با توسعه هوش مصنوعی امکان دارد وکالت و قضاوت دستخوش تغییر شود. البته این تغییر اختصاصی به رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی ندارد و برای همه رشته‌های دانشگاهی خواهد بود. بنابراین، هوش مصنوعی می‌تواند یک رقیب جدی برای بسیاری از مشاغل و خدمات باشد. در مسائل مستحدثه امکان توسعه برای رشته وجود دارد؛ مسائلی که امروز با آن مواجه نیستیم و می‌طلبند که افراد زبده‌ی رشته، افراد عالم و فاضل بتوانند در این زمینه نظریه‌پردازی کنند. از سویی، قانون‌گذاری می‌تواند این اشتغال‌ها را دستخوش تغییراتی کند. البته این مسائل در رشته ما و دیگر رشته‌ها، تا جایی که اطلاع دارم، قاطعانه قابل پیش‌بینی نیست.

- کلام پایانی شما با دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی چیست؟

- خوشبختانه و بحمدالله به رشته‌ای قدم گذاشتید که واقعاً ظرفیت زیادی برای ایجاد زمینه رشد خودمان و جامعه در آن وجود دارد. از ارائه خدمات شغلی در آن تا کارهای پژوهشی که در این رشته فراهم است شاید در دیگر رشته‌های الهیات و علوم انسانی به این اندازه فراهم نباشد. در این رشته موقف و دیدگاه شریعت در باره مسئله‌ای بیان می‌شود که عرصه بسیار وسیعی است. تحقیقات فقهی غالب جنبه‌های زندگی یک انسان را در بر می‌گیرد. کسی که در این رشته فعالیت می‌کند، اگر به لحاظ علمی خوب پیشرفت کند و دانش‌های ضروری مانند فقه، اصول، قواعد، ادبیات عرب و ... را خوب بیاموزد و مسلط باشد، در برابر دنیایی از زمینه‌های پژوهشی قرار می‌گیرد. افزون بر آن ظرفیت‌های علمی که در این رشته فراهم است؛ مانند این که در دانشگاه‌های دنیا، مراکز مطالعات اسلامی دارند که بخشی از آن مطالعات فقهی است؛ زیرا، فقه دانشی هنجاری است و باید‌ها و نبایدها را در بر می‌گیرد؛ پس، می‌تواند با علوم اجتماعی، علوم تربیتی، حقوق، اقتصاد و ... آمیخته شود. این گونه که هر کس بخواهد با نگاه دینی به این مواد نگاه کند و میان آن‌ها پیوند پژوهشی ایجاد کند و مطالعات میان‌رشته‌ای را پدید آورد که این کار در داخل یا خارج کشور، امکان‌پذیر است. سخن پایانی من، شناختن این فرصت‌ها و بهره‌گیری و مغتنم شمردن آن‌هاست.

فرامرز فخرمعانی

دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه شیراز

نگاهی انتقادی به آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات

چکیده

رشته الهیات و گرایش‌های آن در ایران با اهمیت فرهنگی و هویتی بالایی مواجه است؛ اما، آینده شغلی دانش‌آموختگان آن با محدودیت‌ها و چالش‌های جدی روبه‌روست. هدف این پژوهش، بررسی انتقادی وضعیت اشتغال و عوامل مؤثر بر آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات است. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مرور نظام‌مند مطالعات پیشین (۲۹۳۱-۲۰۴۱) در حوزه علوم انسانی و الهیات بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که رشد بی‌ضابطه آموزش عالی، فقدان مهارت‌های کاربردی و میان‌رشته‌ای، محدودیت فرصت‌های شغلی رسمی و ضعف ارتباط دانشگاه با بازار کار، از مهم‌ترین موانع اشتغال دانش‌آموختگان است. با این حال، فرصت‌های نوین میان‌رشته‌ای، تولید محتوای دیجیتال و فعالیت‌های کارآفرینانه، مسیرهایی بالقوه برای افزایش اشتغال‌پذیری فراهم می‌کنند. نتایج حاکی از آن است که بازنگری در برنامه‌های درسی، توسعه مهارت‌های کاربردی و میان‌رشته‌ای و تقویت تعامل دانشگاه با نهادهای دینی و فرهنگی می‌تواند چشم‌انداز آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات را بهبود بخشد.

کلیدواژگان: آموزش عالی، اشتغال‌پذیری، الهیات، بازار کار، مهارت‌های میان‌رشته‌ای

مقدمه

رشته الهیات به عنوان یکی از شاخه‌های مهم علوم انسانی، نقش حیاتی در شکل‌دهی هویت دینی، فرهنگی و اجتماعی جامعه ایرانی دارد. این رشته با ارائه آموزش‌های نظری و تربیتی، علاوه بر انتقال دانش دینی، در توسعه ارزش‌ها و فرهنگ دینی جامعه نیز مؤثر است. این حال، گسترش کمی آموزش عالی و افزایش تعداد دانش‌آموختگان الهیات، همزمان با تغییرات ساختاری بازار کار و فناوری‌های نوین، موجب ایجاد چالش‌های جدی در اشتغال دانش‌آموختگان

این رشته شده است. تحصیل در رشته‌ها و گرایش‌های الهیات، برای بسیاری از جوانان ایرانی تنها یک انتخاب تحصیلی نیست؛ بلکه نوعی انتخاب معنوی، فرهنگی و هویتی است. این رشته از دل سنتی هزارساله در حوزه‌های علمیه و نظام فکری اسلامی زاده شده و در دهه‌های اخیر در قالب آموزش عالی دانشگاهی بازآفرینی شده است. دانشجویان این رشته معمولاً با انگیزه‌هایی همچون شناخت عمیق‌تر دین، اخلاق، فلسفه و اندیشه اسلامی وارد دانشگاه می‌شوند و در طول تحصیل با مباحثی همچون قرآن‌پژوهی، فقه و اصول، فلسفه اسلامی، کلام، اخلاق، عرفان و اندیشه سیاسی اسلام آشنا می‌گردند. با این حال، یکی از دغدغه‌های اصلی آنان، از همان سال‌های نخست تحصیل، پرسش از «آینده شغلی» است؛ پرسشی که اغلب پاسخ شفافی ندارد. در فضای اجتماعی کنونی، گفتمان اشتغال بیش از هر زمان دیگری اهمیت یافته است. در حالی که رشته‌های فنی، مهندسی و پزشکی اغلب به‌صورت مستقیم با بازار کار ارتباط دارند، رشته‌هایی چون الهیات در موقعیتی متفاوت و مبهم قرار گرفته‌اند.

در دهه‌های گذشته، دانش‌آموختگان الهیات معمولاً در آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، نهادهای فرهنگی و تبلیغی یا دستگاه‌های مرتبط با امور دینی جذب می‌شدند؛ اما، بارش‌سریع جمعیت دانشگاهی، کاهش ظرفیت‌های استخدامی دولتی و تغییرنیازهای فرهنگی جامعه، این مسیرهای شغلی به تدریج محدود شده‌اند. از سوی دیگر، بازار آزاد برای این گروه، به دلیل ماهیت دانشی و غیرتجاری رشته، فرصت‌های گسترده‌ای ایجاد نکرده است.

بنابراین، پرسش اصلی این نوشتار چنین است:

در جهان پرتحول امروز، آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات و معارف اسلامی چه خواهد بود؟

آیا می‌توان برای این رشته چشم‌اندازی نو طراحی کرد که در آن، تخصص‌های الهیاتی نه در حاشیه، بلکه در متن تحولات فرهنگی و اجتماعی کشور ایفای نقش کنند؟

پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهند که شکاف میان آموزش و نیازهای بازار کار یکی از مهم‌ترین عوامل بیکاری و اشتغال

«تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی» ارائه می‌شود. با وجود این تنوع، محتوای آموزشی در بسیاری از دانشگاه‌ها، همچنان سنتی و متکی بر منابع قدیم است؛ در حالی که تحولات اجتماعی و فرهنگی، نیاز به بازنگری در سرفصل‌ها و مهارت‌محوری را آشکار کرده است.

در نتیجه، دانشجویان این رشته معمولاً مهارت‌های کاربردی محدودی در زمینه‌هایی مانند ارتباطات اجتماعی، رسانه، پژوهش میان‌رشته‌ای یا مدیریت فرهنگ دارند. در مقابل، حجم بالایی از آموزش نظری و متنی دریافت می‌کنند که هرچند از نظر معرفتی غنی است؛ اما، به‌تثایی پاسخگوی نیازهای بازار کار نیست. از سوی دیگر، نگاه جامعه به دانش‌آموختگان ان‌الهیات نیز دوگانه است. از یک سو، آنان حامل نوعی سرمایه فرهنگی و معنوی محسوب می‌شوند و از سوی دیگر، با نوعی بی‌اعتمادی نسبت به کارآمدی عملی رشته مواجه‌اند. این تناقض در نگاه اجتماعی، خود عاملی است که بر مسیر شغلی آنان تأثیر می‌گذارد.

۱-۲. رشد کمی آموزش عالی و پیامدهای آن بر اشتغال دانش‌آموختگان الهیات

در دهه‌های اخیر، ایران شاهد گسترش سریع و بی‌ضابطه آموزش عالی بوده است. افزایش ظرفیت دانشگاه‌ها و رشد تعداد رشته‌ها، به ویژه در حوزه علوم انسانی و الهیات، منجر به ایجاد چالش‌های عمیق در بازار کار شده است. مطالعات متعدد نشان می‌دهند که رشد کمی بدون توجه به نیازهای واقعی بازار کار و برنامه‌ریزی استراتژیک، تأثیر منفی بر اشتغال دانش‌آموختگان دارد. (منصوریان راوندی، گنجی و نیکخواه‌قمصری، ۱۳۹۸، ص ۱۴۶)

۲-۲. تحلیل عرضه و تقاضا در بازار کار الهیات

رشته الهیات با ویژگی‌های منحصر به فردی مواجه است که آن را از سایر علوم انسانی متمایز می‌کند: الف) بازار کار محدود و غیرانعطاف‌پذیر: فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان الهیات عمدتاً در حوزه‌های آموزشی، فرهنگی و مذهبی است و تعداد این موقعیت‌ها محدود است.

نامطلوب دانش‌آموختگان علوم انسانی است (احمدی سیروس، بختیاری و حسین‌نژاد قدم، ۴۹۳۱، ص ۶؛ منصوریان راوندی، گنجی و نیکخواه‌قمصری، ۸۹۳۱، ص ۶۴۱). در رشته الهیات، این چالش‌ها تشدید می‌شوند؛ زیرا، فرصت‌های شغلی محدود و رقابتی هستند و عمدتاً وابسته به نهادهای رسمی و دولتی هستند. علاوه بر این، ضعف مهارت‌های میان‌رشته‌ای و مهارت‌های فناوری، کمبود تجربه‌های عملی و محدودیت تطبیق برنامه‌های درسی با نیازهای بازار، توان رقابتی دانش‌آموختگان را کاهش می‌دهد. با توجه به اهمیت شناسایی عوامل مؤثر بر اشتغال و برنامه‌ریزی استراتژیک برای ارتقای آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات، این پژوهش، به بررسی وضعیت اشتغال و چالش‌های مرتبط می‌پردازد. هدف اصلی، ارائه چشم‌اندازی انتقادی و علمی از وضعیت فعلی و ظرفیت‌های بالقوه آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات است تا راهکارهایی مبتنی بر شواهد برای بهبود اشتغال‌پذیری ارائه شود.

۱. جایگاه رشته‌های الهیات در نظام آموزش عالی ایران

الهیات یکی از قدیمی‌ترین رشته‌های دانشگاهی ایران پس از انقلاب فرهنگی است و به‌نوعی تداوم‌یافته‌ی سنت حوزه‌های علمی در قالب نظام آموزش عالی است. هدف اصلی از گنجاندن این رشته در ساختار دانشگاهی، تربیت افرادی بود که بتوانند میان «دانش دینی سنتی» و «نیازهای فرهنگی و فکری جامعه مدرن» پیوند برقرار کنند. با وجود این هدف ارزشمند، در عمل این رشته همواره با دوگانگی‌هایی بنیادین مواجه بوده است: از یک سو، رویکرد علمی و پژوهشی دانشگاهی اقتضا می‌کند که دانشجو به پرسشگری، نقد و تحلیل بپردازد و از سوی دیگر، انتظار فرهنگی و نهادی از دانش‌آموخته الهیات، دفاع از باورها و آموزه‌های دینی است. این دو انتظار گاه در تضاد با یکدیگر قرار می‌گیرند و سبب می‌شوند هویت علمی این رشته مبهم بماند. در سطح ساختاری، رشته الهیات در قالب چند گرایش اصلی همچون «فلسفه و کلام اسلامی»، «فقه و مبانی حقوق اسلامی»، «علوم قرآن و حدیث»، «ادیان و عرفان تطبیقی» و

و تقاضا تحلیل کنیم، می‌توان چنین نتیجه گرفت:

الف) عرضه (تعداد دانش‌آموختگان آن) با نرخ رشد سریع افزایش یافته است.

ب) تقاضا (فرصت‌های شغلی مرتبط با الهیات) تقریباً ثابت یا حتی کاهش یافته است؛ به دلیل محدودیت منابع و تغییرات ساختاری در نهادهای فرهنگی و آموزشی.

پ) این عدم تناسب، به صورت مستقیم باعث افزایش نرخ بیکاری و اشتغال نامطلوب دانش‌آموختگان الهیات شده است. (احمدی سیروس و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۶)

۲-۵. پیامدهای اجتماعی و روانی افزایش بی‌رویه دانش‌آموختگان

تحلیل کیفی نشان می‌دهد که رشد بی‌ضابطه دانش‌آموختگان الهیات علاوه بر آثار اقتصادی، پیامدهای اجتماعی و روانی نیز دارد:

الف) کاهش اعتماد به نفس و انگیزه کاری: دانش‌آموختگان با نرخ بالای بیکاری و محدودیت فرصت‌های شغلی، اعتماد به نفس خود را در زمینه فعالیت‌های تخصصی از دست می‌دهند.

ب) مهاجرت به مشاغل غیرمرتبط: بسیاری از دانش‌آموختگان برای تامین معاش، به مشاغل غیرمرتبط روی می‌آورند که باعث اتلاف سرمایه علمی و افزایش نارضایتی می‌شود.

پ) تأثیر بر توسعه فرهنگی و دینی جامعه: نبود فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان الهیات، کاهش تولید محتوای دینی و فرهنگی و افت کیفیت خدمات فرهنگی را به دنبال دارد.

۲-۶. راهکارهای اصلاحی بر اساس تجارب پژوهشی

با توجه به مطالعات متعدد، برخی راهکارها برای کاهش اثرات منفی رشد کمی آموزش عالی و افزایش شانس اشتغال دانش‌آموختگان الهیات پیشنهاد شده است:

الف) توسعه مهارت‌های اشتغال‌زا: ترکیب برنامه‌های نظری با آموزش‌های مهارتی کاربردی (قاسمیان، ۱۳۹۴، ص ۳۴؛ فرنگ و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۹۷)

ب) وابستگی شدید به نهادهای رسمی: بسیاری از مشاغل مرتبط با الهیات، تابع سیاست‌های دولتی، بودجه‌های فرهنگی و تصمیمات سازمان‌های دینی هستند. هر تغییر سیاست یا کاهش بودجه، مستقیماً بر فرصت‌های شغلی تأثیرگذار است. (سنگی، ۲۰۴۱، ص ۹۷)

ج) رقابت شدید در مشاغل محدود: افزایش تعداد دانش‌آموختگان الهیات در دهه‌های اخیر، باعث شده که سطح رقابت برای ورود به مشاغل رسمی افزایش یابد، در حالی که ظرفیت جذب ثابت باقی مانده است. بر اساس داده‌های پژوهشی، تنها بخش کمی از دانش‌آموختگان الهیات وارد مشاغل مرتبط با رشته خود می‌شوند و مابقی یا در مشاغل نامرتبط مشغول به کار می‌شوند یا به بیکاری طولانی‌مدت مبتلا می‌شوند. (پورکاظمی، ۱۰۴۱، ص ۶۴۱) این نابرابری میان عرضه و تقاضا، باعث کاهش انگیزه دانش‌آموختگان و افزایش مهاجرت به رشته‌های غیرمرتبط یا بازارهای غیررسمی شده است.

۲-۳. پیامدهای کمی‌سازی آموزش بر کیفیت اشتغال

افزایش ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها، بدون بازنگری محتوای آموزشی و مهارت‌افزایی، مشکلات جدی ایجاد کرده است: الف) کاهش کیفیت آموزش: رشد کمی دانشگاه‌ها غالباً به کاهش کیفیت آموزشی منجر شده و فرصت یادگیری عملی و مهارتی برای دانش‌آموختگان کاهش یافته است. ب) فقدان مهارت‌های کاربردی: دانش‌آموختگان الهیات بیشتر در حوزه دانش نظری آموزش دیده‌اند و توانایی تطبیق با نیازهای واقعی بازار کار را ندارند. (قاسمیان، ۴۹۳۱، ص ۴۳)

پ) تمرکز بر گرایش‌های تئوریک و سنتی: برنامه‌های درسی رشته الهیات هنوز بر مباحث کلاسیک و متون دینی تمرکز دارند و مهارت‌های نوین همچون سواد رسانه‌ای دینی، مدیریت محتوای دیجیتال و مشاوره میان‌رشته‌ای در آن جایگاهی محدود دارد. (فرنگ و همکاران، ۱۰۴۱، ص ۷۹)

۲-۴. مدل تحلیلی ارتباط رشد کمی و نرخ بیکاری

اگر رشد کمی آموزش عالی را با استفاده از مدل عرضه و

توانایی یادگیری مداوم و انعطاف‌پذیری: توانایی سازگاری با تغییرات محیط کاری و فناوری.

مهارت‌های فناوری و دیجیتال: قابلیت بهره‌برداری از ابزارهای دیجیتال و فناوری‌های نوین در تولید و ارائه محتوا. مهارت‌های مدیریت و رهبری: توانایی هدایت پروژه‌ها، گروه‌ها و فعالیت‌های سازمانی.

این مهارت‌ها برای دانش‌آموختگان الهیات به ویژه اهمیت دارد؛ زیرا، بازار کار این رشته محدود، رقابتی و نیازمند مهارت‌های میان‌رشته‌ای و تطبیقی است.

۲-۳. شکاف میان مهارت‌های موجود و مهارت‌های مورد نیاز بازار کار

بررسی برنامه‌های درسی رشته الهیات نشان می‌دهد که آموزش غالباً نظری و متکی بر مطالعات متون دینی و مباحث فلسفی و فقهی است؛ در حالی که مهارت‌های عملی و کاربردی، کمتر توسعه یافته‌اند. (صالحی عمران و رحمانی، ۱۳۹۲، ص ۳۲) این شکاف باعث می‌شود دانش‌آموختگان الهیات، توانایی رقابت در مشاغل غیررسمی و میان‌رشته‌ای را نداشته باشند، در تطبیق با فناوری‌های نوین و فضای دیجیتال برای ارائه خدمات دینی و فرهنگی ناکارآمد باشند و فرصت‌های شغلی جدید که نیازمند مهارت‌های چندرشته‌ای و خلاقیت هستند را از دست بدهند.

علاوه بر این، مهارت‌های نرم مانند مدیریت زمان، کار تیمی و توانایی ارتباط میان‌رشته‌ای نیز در برنامه‌های آموزشی رشته الهیات به میزان کافی مورد توجه قرار نمی‌گیرند، در حالی که این مهارت‌ها در بسیاری از بازارهای کاری نوین، از جمله آموزش‌های دینی دیجیتال، تولید محتوای رسانه‌ای و مشاوره فرهنگی، حیاتی هستند. (امیدوار و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۱۵۱-۱۵۲)

۳-۳. مهارت‌های میان‌رشته‌ای و ضرورت آن برای دانش‌آموختگان الهیات

با توجه به تغییرات ساختاری و فناوری در جامعه، دانش‌آموختگان الهیات برای موفقیت در بازار کار نیازمند مهارت‌های میان‌رشته‌ای هستند. این مهارت‌ها شامل موارد زیر است:

ب) بازنگری در ظرفیت پذیرش: هماهنگی میان ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها و نیاز واقعی بازار کار (صالحی عمران و رحمانی، ۱۳۹۲، ص ۲۹-۳۰)

پ) گسترش فرصت‌های شغلی نوین: ایجاد مشاغل میان رشته‌ای و فرهنگی، توسعه فعالیت‌های دیجیتال دینی، مشاوره و خدمات فرهنگی نوین (امیدوار و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۱۴۳-۱۴۴)

ت) تقویت ارتباط دانشگاه با جامعه و نهادهای دینی: توسعه پروژه‌های مشترک با سازمان‌های فرهنگی، نهادهای دینی و بخش خصوصی برای ایجاد فرصت‌های عملی و آموزشی (امیدوار و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۱۴۳-۱۴۴)

۳. نقش مهارت‌های اشتغال‌زا در ارتقای آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات

اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان الهیات، علاوه بر محدودیت‌های ساختاری بازار کار، به میزان قابل توجهی به مهارت‌های فردی، حرفه‌ای و میان‌رشته‌ای آنها بستگی دارد. مطالعات پژوهشی نشان می‌دهند که فقدان مهارت‌های کاربردی، ضعف توانمندی‌های فناوری و کمبود شایستگی‌های میان‌رشته‌ای، یکی از دلایل اصلی ناتوانی دانش‌آموختگان الهیات در ورود مؤثر به بازار کار است. (قاسمیان، ۱۳۹۴، ص ۳۴؛ فرنگ و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۹۷)

۱-۳. تعریف و اهمیت مهارت‌های اشتغال‌زا

مهارت‌های اشتغال‌زا شامل مجموعه‌ای از توانمندی‌های شناختی، اجتماعی، فناورانه و حرفه‌ای هستند که دانش‌آموختگان را قادر می‌سازند در محیط‌های کاری متنوع، انعطاف‌پذیر و نوآورانه عملکرد مؤثری داشته باشند. فرنگ و همکاران (۱۴۰۱) پنج مؤلفه کلیدی اشتغال‌پذیری را برای دانش‌آموختگان علوم رفتاری شناسایی کرده‌اند که شامل:

مهارت‌های ارتباطی و بین‌فردی: توانایی تعامل مؤثر با گروه‌ها و سازمان‌ها.

مهارت‌های حل مسئله و تفکر انتقادی: توانایی تحلیل مسائل پیچیده و ارائه راه‌حل‌های کاربردی.

عملی و فرصت‌های مشاوره‌ای با سازمان‌های فرهنگی و مذهبی.

توسعه مهارت‌های نرم: مهارت‌های ارتباطی، کار تیمی، مدیریت پروژه و رهبری برای افزایش توان رقابتی. پشتیبانی از نوآوری و کارآفرینی: تشویق دانش‌آموختگان به ایجاد پروژه‌های فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ای نوآورانه.

۴. چالش‌های ساختاری علوم انسانی و اثر آن بر رشته الهیات

رشته الهیات به عنوان بخشی از علوم انسانی، نه تنها با محدودیت‌های مهارتی و مهارت‌های اشتغال‌زا مواجه است، بلکه تحت تأثیر ساختار کلان آموزش عالی و سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی نیز قرار دارد. تحلیل ساختاری این رشته نشان می‌دهد که مجموعه‌ای از عوامل نهادی، سازمانی و سیاستی، آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهند.

۴-۱. ضعف سیاست‌گذاری کلان و اثر آن بر بازار کار الهیات

مطالعات متعدد نشان می‌دهند که فقدان سیاست‌گذاری منسجم در حوزه علوم انسانی باعث شده است که رشته‌های مانند الهیات با چالش‌های جدی در اشتغال مواجه شوند. به طور خاص سه عامل کلیدی را در این زمینه شناسایی می‌کند: (سنگی، ۱۴۰۲، صص ۸۳-۸۴)

الف) عدم هماهنگی میان دانشگاه و نیازهای جامعه: برنامه ریزی آموزشی اغلب بر اساس سنت‌های دانشگاهی و سنت‌های علمی انجام می‌شود و کمتر با نیازهای عملی و اجتماعی بازار کار هماهنگ است.

ب) نبود ارزیابی مستمر اثرات آموزش بر اشتغال: تصمیم‌گیرندگان در آموزش عالی کمتر از داده‌های واقعی اشتغال دانش‌آموختگان برای تنظیم ظرفیت پذیرش و برنامه‌های درسی استفاده می‌کنند.

پ) تمرکز سیاست‌های فرهنگی بر رشته‌های محدود: منابع دولتی و برنامه‌های حمایت از اشتغال عمدتاً به برخی رشته‌ها اختصاص یافته و رشته‌های الهیات از مزایای توسعه

سواد دیجیتال دینی: توانایی تولید محتوای دینی، پژوهش در فضای مجازی و مدیریت رسانه‌های دینی.

مشاوره و راهنمایی مذهبی: ترکیب دانش الهیات با مهارت‌های روان‌شناسی و جامعه‌شناسی برای ارائه خدمات مشاوره‌ای. تحلیل فرهنگی و اجتماعی: درک و تحلیل روندهای اجتماعی و فرهنگی و ارائه راهکارهای کاربردی در فعالیت‌های دینی. توانمندی در مدیریت پروژه‌های فرهنگی: برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های فرهنگی، آموزشی و تبلیغی در سطح سازمانی.

این مهارت‌ها باعث می‌شوند دانش‌آموختگان الهیات بتوانند از فرصت‌های شغلی محدود موجود بهره‌برداری کنند و زمینه‌های نوین اشتغال را نیز توسعه دهند.

۳-۴. مدل تحلیلی ارتباط مهارت و اشتغال‌پذیری

مطالعات نشان می‌دهد که افزایش مهارت‌های اشتغال‌زا رابطه مستقیم و مثبت با نرخ موفقیت در ورود به بازار کار دارد. (قاسمیان، ۱۳۹۴، صص ۴۳-۴۴؛ فرنگ‌وهمکاران، ۱۴۰۱، صص ۱۰۸-۱۰۹) برای رشته الهیات، می‌توان مدل زیر را در نظر گرفت:

مهارت‌های نظری + مهارت‌های عملی = اشتغال‌پذیری
افزایش یافته

مهارت‌های میان‌رشته‌ای و فناوری = انعطاف‌پذیری و توان رقابتی بالا

فقدان مهارت‌های نوین = بیکاری یا اشتغال نامطلوب

این مدل نشان می‌دهد که ارتقای مهارت‌ها نه تنها زمینه اشتغال را فراهم می‌کند، بلکه میزان رضایت و بهره‌وری دانش‌آموختگان را نیز افزایش می‌دهد.

۳-۵. راهکارهای توسعه مهارت‌ها در دانش‌آموختگان الهیات

بر اساس مطالعات موجود، توسعه مهارت‌های اشتغال‌زا می‌تواند از طریق اقدامات زیر تحقق یابد:

بازنگری برنامه‌های درسی: ادغام دوره‌های مهارت‌محور، کارورزی، پروژه‌محور و میان‌رشته‌ای با دروس نظری الهیات.

استفاده از فناوری‌های نوین: آموزش بهره‌گیری از ابزارهای دیجیتال، تولید محتوا و تحلیل داده‌های فرهنگی.

ارتباط با بازار کار و نهادهای دینی: ایجاد کارگاه‌ها، پروژه‌های

حرفه‌ای کمتر بهره‌مند شده‌اند.

این کمبودها باعث می‌شوند دانش‌آموختگان الهیات در مواجهه با بازار کار، به‌ویژه در حوزه‌های غیررسمی و میان رشته‌ای، توان رقابت کمتری داشته باشند و نرخ بیکاری در این گروه افزایش یابد.

۲-۴. محدودیت‌های نهادی و وابستگی به ساختارهای

رسمی

یکی از ویژگی‌های متمایز رشته الهیات و ابستگی شدید آن به نهادهای رسمی و دولتی است. دانش‌آموختگان غالباً در مشاغل مانند تدریس معارف اسلامی، فعالیت در سازمان‌های فرهنگی و مذهبی یا پژوهش در نهادهای دینی مشغول به کار می‌شوند. این وابستگی چند پیامد مهم دارد:

الف) نوسان فرصت‌های شغلی با تغییر سیاست‌ها: تغییر در بودجه نهادهای دولتی یا تغییر سیاست‌های استخدامی، مستقیماً شانس اشتغال دانش‌آموختگان الهیات را کاهش می‌دهد.

ب) رقابت شدید برای موقعیت‌های محدود: تعداد فرصت‌های رسمی و پایدار بسیار کمتر از تعداد دانش‌آموختگان آن است، که موجب افزایش فشار رقابتی می‌شود.

پ) محدودیت انعطاف‌پذیری شغلی: دانش‌آموختگان برای ورود به مشاغل میان‌رشته‌ای یا بازارهای نوین با موانع نهادی مواجه هستند و نمی‌توانند به راحتی مسیر حرفه‌ای خود را تغییر دهند.

۳-۴. چالش‌های کیفی و آموزشی در برنامه‌های درسی

یکی از دلایل اصلی ناکارآمدی ساختاری رشته الهیات، طراحی سنتی و محدود برنامه‌های آموزشی است. فقدان همگرایی میان آموزش نظری و مهارت‌های عملی، یکی از مهم‌ترین موانع اشتغال است. (صالحی عمران و رحمانی، ۱۳۹۲، صص ۴۹-۵۰) در رشته الهیات، مشکلات کیفی برنامه‌های درسی شامل موارد زیر است:

الف) تمرکز بر محتوای متنی و نظری: آموزش بیشتر بر متون دینی، فقه و کلام متمرکز است و کمتر مهارت‌های کاربردی و تجربی مانند پژوهش میدانی، کارگاه‌های آموزشی و پروژه

پروژه‌های عملی ارائه می‌شود.

ب) کمبود مهارت‌های فناوری و دیجیتال: با توجه به گسترش فضای دیجیتال و نیاز به تولید محتوای دینی و فرهنگی در محیط‌های آنلاین، عدم آموزش مهارت‌های دیجیتال یک ضعف ساختاری مهم است.

پ) ضعف مهارت‌های میان‌رشته‌ای: آموزش‌های مرتبط با روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، ارتباطات، مدیریت پروژه و مشاوره فرهنگی در برنامه‌های رشته الهیات محدود است، در حالی که این مهارت‌ها برای موفقیت در بازار کار ضروری هستند.

۴-۴. تأثیر محدودیت‌های ساختاری بر اشتغال میان

رشته‌ای

رشته الهیات به دلیل ساختار محدود بازار کار و عدم انعطاف برنامه‌های درسی، با محدودیت در توسعه مشاغل میان‌رشته‌ای مواجه است. دانش‌آموختگان که توانایی ترکیب دانش الهیات با مهارت‌های مدیریتی، فناوری و فرهنگی را ندارند، نمی‌توانند وارد مشاغل نوین شوند. این مسئله باعث ایجاد یک چرخه معیوب می‌شود، افزایش تعداد دانش‌آموختگان بدون افزایش فرصت‌های شغلی، کاهش بهره‌وری منابع انسانی، کاهش رضایت شغلی و انگیزه دانش‌آموختگان و افزایش نرخ بیکاری و اشتغال نامطلوب. به نظر می‌رسد که اگر این محدودیت‌های ساختاری اصلاح نشود، روند بیکاری و کمبود فرصت‌های مرتبط با رشته الهیات در آینده تشدید خواهد شد.

۵-۴. راهکارهای ساختاری برای بهبود آینده شغلی

دانش‌آموختگان الهیات

با توجه به تحلیل‌های ساختاری، می‌توان راهکارهای زیر را برای بهبود وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان الهیات پیشنهاد کرد:

هماهنگی میان ظرفیت پذیرش و نیاز بازار کار: تعیین سقف پذیرش دانشجویان بر اساس داده‌های واقعی بازار کار و مشاغل موجود (صالحی عمران و رحمانی، ۱۳۹۲، صص ۴۹)

بازنگری در برنامه‌های درسی: ادغام دوره‌های مهارت‌محور،

میان رشته‌ای و فناوری محور با آموزش‌های نظری الهیات.

تقویت همکاری با نهادهای دولتی و خصوصی: ایجاد پروژه‌های مشترک آموزشی و پژوهشی با سازمان‌های فرهنگی، مذهبی و آموزشی.

توسعه مشاغل نوین و میان رشته‌ای: حمایت از مشاغل فرهنگی، مشاوره‌ای و دیجیتال دینی که توانایی جذب دانش‌آموختگان بیشتری را دارند.

ایجاد نظام ارزیابی مستمر: پایش مداوم اشتغال دانش‌آموختگان و اثر برنامه‌های درسی بر اشتغال برای اصلاح سیاست‌های کلان.

۵. نقش برنامه‌های درسی و محتوای آموزشی در آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات

برنامه‌های درسی و محتوای آموزشی دانشگاهی، به عنوان محور اصلی توانمندسازی دانش‌آموختگان، نقش کلیدی در شکل‌دهی اشتغال‌پذیری دارند. در رشته الهیات، عدم بازنگری اساسی در برنامه‌ها و عدم تلفیق مهارت‌های عملی با آموزش نظری، یکی از مهم‌ترین موانع ورود مؤثر دانش‌آموختگان به بازار کار محسوب می‌شود.

۱-۵. ضعف تطابق برنامه‌های درسی با نیازهای بازار

مطالعات نشان می‌دهند که برنامه‌های درسی رشته الهیات عمدتاً بر اصول و مفاهیم تئوریک تمرکز دارند و فرصت‌های مهارت‌افزایی محدود است. (صالحی عمران و رحمانی، ۱۳۹۲، ص ۵۰) این وضعیت پیامدهایی را دارد؛ دانش‌آموختگان فاقد مهارت‌های کاربردی و میان رشته‌ای لازم برای مشاغل فرهنگی، آموزشی و دینی نوین هستند، توانمندی ورود به مشاغل فناوری‌محور، رسانه‌ای و دیجیتال دینی کاهش یافته است و تطبیق دانش نظری با نیازهای واقعی بازار کار به سختی امکان‌پذیر است.

۲-۵. ضرورت تلفیق آموزش نظری و مهارت‌های کاربردی

برای رفع این شکاف، برنامه‌های درسی باید بر اساس مدل «ترکیب آموزش نظری و کاربردی» بازطراحی شوند. (قاسمیان، ۱۳۹۴، ص ۴۴)

دروس مهارت‌محور: آموزش پژوهش میدانی، مشاوره دینی، تحلیل فرهنگی و مدیریت پروژه‌های دینی.

دروس میان رشته‌ای: تلفیق الهیات با علوم اجتماعی، روان‌شناسی، ارتباطات و فناوری اطلاعات.

کارگاه‌ها و پروژه‌های عملی: ارائه فرصت‌های واقعی برای اجرای برنامه‌های فرهنگی و دینی در جامعه، به منظور تقویت مهارت‌های عملی و کار تیمی.

۳-۵. نقش فناوری و آموزش دیجیتال

با توجه به تحول فضای دیجیتال و رسانه‌های اجتماعی، دانش‌آموختگان الهیات برای ورود موفق به بازار کار نیازمند مهارت‌های فناوری و تولید محتوای دیجیتال هستند. توانایی بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، تحلیل داده‌های فرهنگی و تولید محتوا در محیط‌های دیجیتال، یکی از مؤلفه‌های کلیدی اشتغال‌پذیری است.

۴-۵. ایجاد نظام ارزیابی و بازخورد

یکی دیگر از نیازهای حیاتی در برنامه‌های درسی رشته الهیات، ایجاد نظام ارزیابی مستمر اثر آموزش بر اشتغال است. ارزیابی دوره‌ای از میزان اشتغال دانش‌آموختگان و تطابق مهارت‌های کسب‌شده با نیاز بازار، می‌تواند به بازنگری برنامه‌ها و اصلاح مسیر آموزش کمک کند. (صالحی عمران و رحمانی، ۱۳۹۲، ص ۵۰)

۶. فرصت‌های شغلی نوین و ظرفیت‌های بالقوه دانش‌آموختگان الهیات

با وجود محدودیت‌های ساختاری و چالش‌های مهارتی، رشته الهیات ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای ایجاد فرصت‌های شغلی نوین دارد. شناسایی و توسعه این ظرفیت‌ها نیازمند نگاه تحلیلی و آینده‌پژوهانه است.

۱-۶. فرصت‌های میان رشته‌ای

دانش‌آموختگان الهیات می‌توانند با تلفیق دانش دینی با مهارت‌های میان رشته‌ای وارد حوزه‌های شغلی نوین شوند. برخی از این حوزه‌ها عبارت‌اند از:

مهارت‌های میان‌رشته‌ای، فناوری، خلاقیت و کارآفرینی است. ترکیب این مهارت‌ها با دانش نظری و مهارت‌های سنتی الهیات می‌تواند مسیر اشتغال را گسترده‌تر کرده و محدودیت‌های بازار کار رسمی را کاهش دهد.

نتیجه‌گیری

بررسی ساختار آموزش، برنامه‌های درسی و وضعیت بازار کار نشان می‌دهد که آینده شغلی دانش‌آموختگان الهیات در ایران با مجموعه‌ای از چالش‌های پیچیده و چندلایه مواجه است. رشد کمی آموزش عالی، محدودیت فرصت‌های شغلی رسمی، وابستگی به نهادهای دولتی و نهادهای فرهنگی، ضعف مهارت‌های کاربردی و میان‌رشته‌ای و ناکارآمدی تطابق برنامه‌های آموزشی با نیازهای بازار کار، موانع عمده‌ای هستند که اشتغال دانش‌آموختگان را محدود می‌کنند. مطالعات پیشین نیز تأکید می‌کنند که فقدان مهارت‌های نوین، به ویژه مهارت‌های دیجیتال، مشاوره‌ای و میان‌رشته‌ای، موجب کاهش انعطاف‌پذیری و توان رقابتی دانش‌آموختگان می‌شود.

با این حال، ظرفیت‌های بالقوه‌ای نیز برای توسعه اشتغال وجود دارد. فرصت‌های میان‌رشته‌ای، تولید محتوای دیجیتال و رسانه‌ای، مشاوره فرهنگی - دینی و فعالیت‌های کارآفرینانه می‌توانند زمینه‌های نوین اشتغال را برای دانش‌آموختگان الهیات فراهم کنند، مشروط بر اینکه برنامه‌های درسی بازنگری شوند و مهارت‌های لازم توسعه یابند.

از دیدگاه انتقادی، روند فعلی آموزش عالی و ساختار بازار کار در رشته الهیات به گونه‌ای است که دانش‌آموختگان عمدتاً در معرض بیکاری یا اشتغال محدود و نامطلوب قرار دارند. اصلاح این وضعیت نیازمند بازنگری سیاست‌های کلان، ارتقای کیفیت آموزشی، تلفیق مهارت‌های نظری و کاربردی و توسعه فرصت‌های شغلی نوآورانه است. تنها از این طریق می‌توان آینده‌ای پایدار و متناسب با ظرفیت‌های دانش‌آموختگان الهیات ایجاد کرد.

منابع

احمدی، سیروس؛ بختیاری، مریم؛ حسین نژاد، قدم. (۱۳۹۴).

مشاوره دینی و فرهنگی: تلفیق الهیات با روان‌شناسی و جامعه‌شناسی برای ارائه خدمات مشاوره‌ای به گروه‌های مختلف.

تولید محتوای رسانه‌ای و دیجیتال: مدیریت شبکه‌های اجتماعی دینی، تولید پادکست، ویدئو و محتوای آموزشی دیجیتال.

تحلیل فرهنگی و اجتماعی: بررسی روندهای اجتماعی و فرهنگی و ارائه راهکارهای کاربردی برای نهادهای دینی و فرهنگی.

آموزش و توسعه منابع انسانی دینی: طراحی و اجرای دوره‌های آموزشی مبتنی بر نیازهای جامعه.

۲-۶. فرصت‌های فناورانه

با پیشرفت فناوری و تحول فضای دیجیتال، برخی مشاغل سنتی دینی در حال تغییر هستند. دانش‌آموختگان الهیات می‌توانند با کسب مهارت‌های فناوری، به این حوزه‌ها وارد شوند؛ توسعه نرم‌افزارها و اپلیکیشن‌های دینی، مدیریت محتوا و بانک‌های اطلاعاتی فرهنگی و تولید محتوای واقعیت افزوده و مجازی برای آموزش‌های دینی.

۳-۶. فرصت‌های کارآفرینانه

یکی دیگر از ظرفیت‌های مهم، فعالیت‌های کارآفرینانه در حوزه فرهنگ و دین است. دانش‌آموختگان می‌توانند فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی مستقل ایجاد کنند، مراکز مشاوره و خدمات دینی نوآورانه راه‌اندازی کنند و خدمات فرهنگی - اجتماعی مبتنی بر فناوری ارائه دهند.

۴-۶. نیاز به مهارت‌های نوآورانه و خلاق

استفاده مؤثر از این فرصت‌ها نیازمند توسعه مهارت‌های نوآورانه، خلاقیت و توانایی شناسایی فرصت‌های جدید است. فقدان این مهارت‌ها، حتی در صورت وجود فرصت‌های شغلی، موجب عدم بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌ها می‌شود. (امیدوار و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۱۵۲)

در مجموع، فرصت‌های شغلی نوین برای دانش‌آموختگان الهیات وجود دارد؛ اما بهره‌برداری از آن‌ها مستلزم توسعه

ارزیابی وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته‌های علوم انسانی و عوامل موثر بر آن (مورد مطالعه: دانشگاه یاسوج). آموزش عالی ایران، ۷ (۴): ۱-۲۰.

امیدوار، آزاد؛ نیازی، محسن؛ مزروعی نصرآبادی، اسماعیل؛ خداکریمیان گیلان، ندا. (۱۴۰۲). آینده پژوهی وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان رشته‌های علوم انسانی در ایران؛ نگاهی محصول گرایانه با استفاده از روش تحلیل لایه علمی. مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۶(۱)، ۱۲۱-۱۵۵.

پورکاظمی، محمدحسین. (۱۴۰۱). وضعیت راهیابی فارغ التحصیلان رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه‌های دولتی به بازار کار، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۱۵(۲)، ۱۵۰-۱۲۷.

سنگی، لیلا. (۱۴۰۲). علوم انسانی و چالش‌های آن در ایران. سیاست پژوهی تحول در علوم انسانی ۱۲(۱)، ۷۷-۱۰۳. صالحی عمران، ابراهیم؛ رحمانی قهدریجانی، الهه. (۱۳۹۲). مسأله اشتغال دانش آموختگان آموزش عالی و ضرورت توجه به مهارت‌های اشتغال زای بازار کار در طرح آمایش آموزش عالی. آموزش عالی ایران، ۵(۳)، ۲۷-۵۸.

فرنگ، مرتضی؛ قهرمانی، محمد؛ ابوالقاسمی، محمود؛ اعلامی، فرنوش. (۱۴۰۱). شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی اشتغال پذیری دانش آموختگان کارشناسی دوره‌های علوم رفتاری دانشگاه. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۸(۴)، ۹۵-۱۱۷.

قاسمیان، الهام. (۱۳۹۴). بررسی نقش آموزش‌های مهارتی بر میزان اشتغال دانش آموختگان دانشگاهی با کمک تکنیک معادلات ساختاری. مهارت‌آموزی، ۳(۱۱)، ۳۳-۴۷.

منصوریان راوندی، فاطمه؛ گنجی، محمد؛ نیکخواه قمصری، نرگس. (۱۳۹۸). فراتحلیل کیفی وضعیت اشتغال دانش آموختگان در ایران. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۲(۱)، ۱۴۵-۱۷۲.

محمدحسین شاه‌کرمی
دانشجوی دکتری رشته
فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه شیراز

مسابقه

مسابقه فردی و گروهی دانشجویی:

هر فرد یا گروه دانشجویی می تواند بر اساس مطالب نشریه، یک ایده ی کارآفرینی مرتبط با رشته ی الهیات طراحی و به آیدی زیر در پیام رسان ایتا ارسال کند. به بهترین ایده، گواهی ایده ی برتر و هدیه تقدیم خواهد شد، ایده ی ایشان در شماره ی آینده نشریه چاپ خواهد شد.

@TTPthinking

در آغوش صبح امید

صبح بر می خیزم
 باد با خوش عهدی
 به دلم سرزده است
 عطر یاس و زنبق
 آسمان بی ابر
 چیک چیک گنجشک
 از غم می کاهد
 با خودم می گویم
 تا خدا راهی نیست
 هر نفس موهبتیست
 زندگی رنگین است
 چشمه انگیزه در دلم می جوشد
 دانه اطمینان در دلم می روید
 هر زمان فکر من از یاد خدا سرشار است
 خستگی بی معناست
 آرزو نزدیک است
 خنده ام از ته دل
 گریه ام از سر شوق
 نگاهم زیباست
 آن چنان آزادم
 که دلم می خواهد
 اوج گیرم و ترسم از یأس
 که دزدانه بیاید و مرا خواب کند

زهرا شمشیری
 دانش‌آموخته کارشناسی حقوق دانشگاه شیراز

